

Доранова А. Д., dadajanova.a@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1110-3775

Токтогулова Г. Т., филос. илимд. канд., доцент

toktogulova.72@mail.ru

ORCID: 0000-0003-1642-3959

Усенов А. А., a.usenov9600@gmail.com

ORCID: 0009-0008-3819-2809

Б. Осмонов ат. ЖАМУ

Жалал-Абад ш., Кыргызстан

СОВЕТ БИЙЛИГИНИН АЛГАЧКЫ ЖЫЛДАРЫНДАГЫ КЫРГЫЗСТАНДЫН БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНДАГЫ ГЕНДЕР МАСЕЛЕСИНИН СОЦИАЛДЫК-ФИЛОСОФИЯЛЫК АНАЛИЗИ

Бул макалада совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселеси социалдык-философиялык талдоодон өткөрүлүп, гендер темасына кызыккан илимий чөйрөгө сунушталды. Советтик коомдун билим берүү багытындагы гендердик мамилелерди изилдөө өзгөчө кызыгууну жаратып жаткандыгы, анын ар тараптуу изилдөөгө алынуусу учурдагы актуалдуулуктардын бири десек болот. Илимий макаланы даярдоодогу негизги максатыбыз – билим берүү системасы бул жааш муунду тарбиялоонун жана пропаганданын маанилүү куралы экендигин негиздөө, советтик мезгилдин алгачкы жылдарындагы гендердик теңдик жана теңсиздик маселелери тууралуу фактыларды сунуштоо. Илимий талдоонун жыйынтыгы совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендердик стереотиптерди талдоого, гендердик стереотиптердин контурун ачууга мүмкүндүк берет. Макалада теориялык анализдөө ыкмасы колдонулуп, илимпоз М. М. Эдилованын гендер философиясынын негизинде социалдык-философиялык өңүттө гендердик анализ жүргүзүлдү. Изилдөө көрсөткөндөй, совет бийлигинин алгачкы жылдарында Кыргызстандын билим берүү системасындагы коомдук дискурс аял менен эркектин статусун баалоодо ички карама-каршылык менен коштолгон. Совет бийлигинин шартсыз жетишкендиги аялдар менен эркектердин жарандык укуктарынын теңдигин коомдук аң-сезимге сиңирүүдө чабалдык кылган. Кыргыз коомунун жашоосунда гендердик ролдор

жөнүндө стереотиптик түшүнүктөр сакталып калган, кыргыз аялдарынын образы, негизинен, коомдук эмес, жеке чөйрө менен байланышкан. Коюлган максат, милдеттерди ишке ашырууда илимий иш жазууда колдонулуучу ыкмалар колдонулуп, принциптер толук сакталды.

Түйүндүү сөздөр: гендердик тарых, гендердик стереотиптер, гендердик билим берүү, гендердик маселе, гендердик баланс, гендердик ролдор, гендердик анализ, гендердик статистика, гендердик дифференциация, гендердик идеология.

Доранова А. Д., dadajanova.a@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1110-3775

Токтогулова Г. Т., канд. философ. наук., доцент.,

toktogulova.72@mail.ru

ORCID: 0000-0003-1642-3959

Усенов А. А., преподаватель

a.usenov9600@gmail.com

ORCID: 0009-0008-3819-2809

ДжАГУ им. Б.Осмонова

г. Джалал-Абад, Кыргызстан

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ГЕНДЕРА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСТАНА В ПЕРВЫЕ ГОДЫ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ

В данной статье была проанализирована с социально-философской точки зрения проблема гендера в системе образования Кыргызстана в первые годы советской власти и представлена научному сообществу, интересующемуся темой гендера. Можно утверждать, что исследование гендерных отношений в сфере образования советского общества представляет особый интерес, а его комплексное изучение является одной из актуальных задач. Основной целью подготовки научной статьи является обоснование того, что система образования является важным инструментом воспитания и пропаганды молодого поколения и представление фактов о проблемах гендерного равенства и неравенства в первые годы советского периода. Результаты научного анализа позволяют проанализировать гендерные стереотипы в системе образования Кыргызстана первых лет Советской власти и выявить контуры гендерных стереотипов. В статье использован метод теоретического анализа и на основе гендерной философии ученого М.М. Эдиловой проведен гендерный анализ в социально-философском аспекте. Исследование показывает, что общественный дискурс в системе образования Кыргызстана в первые годы советской власти сопровождался внутренними противоречиями в оценке статуса мужчин и женщин. Безоговорочный успех советской власти затруднил внедрение в общественное сознание равенства гражданских прав женщин и мужчин. В жизни кыргызского общества сохранились стереотипные представления о гендерных ролях, образ кыргызской женщины в основном связан с частной сферой, а не с общественной. При реализации поставленных целей и задач были использованы методы, используемые при написании научных работ, и полностью соблюдены принципы.

Ключевые слова: гендерная история, гендерные стереотипы, гендерное образование, гендерный вопрос, гендерный баланс, гендерные роли, гендерный анализ, гендерная статистика, гендерная дифференциация, гендерная идеология.

Doronova A. D., teacher, dadajanova.a@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1110-3775

Toktogulova G. T., cand. philosophy. science,

toktogulova.72@mail.ru

ORCID: 0000-0003-1642-3959

Usenov A. A., teacher
a.usenov9600@gmail.com
ORCID: 0009-0008-3819-2809
JASU after B. Osmonov
Jalal-Abad city, Kyrgyzstan

SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF GENDER IN THE EDUCATION SYSTEM OF KYRGYZSTAN IN THE EARLY YEARS OF SOVIET POWER

In this article, the problem of gender in the education system of Kyrgyzstan in the first years of Soviet power was analyzed from a socio-philosophical point of view and presented to the scientific community interested in the topic of gender. It can be argued that the study of gender relations in the sphere of education in the Soviet society is of special interest, and its comprehensive study is one of the topical tasks. The main purpose of the scientific article is to substantiate that the education system is an important tool of education and propaganda of the young generation and to present the facts about the problems of gender equality and inequality in the early years of the Soviet period. The results of scientific analysis allow us to analyze gender stereotypes in the education system of Kyrgyzstan in the first years of Soviet power and identify the contours of gender stereotypes. The article uses the method of theoretical analysis and on the basis of gender philosophy of scientist M.M. Edilova conducted gender analysis in socio-philosophical aspect. The study shows that the public discourse in the education system of Kyrgyzstan in the early years of Soviet power was accompanied by internal contradictions in the assessment of the status of men and women. The unqualified success of Soviet power made it difficult to introduce equality of civil rights of women and men into public consciousness. Stereotypical gender roles remained in the life of Kyrgyz society, and the image of a Kyrgyz woman was mainly associated with the private sphere rather than the public sphere. In realizing the set goals and objectives, the methods used in writing scientific papers were used and the principles were fully observed.

Keywords: gender history, gender stereotypes, gender education, gender issue, gender balance, gender roles, gender analysis, gender statistics, gender differentiation, gender ideology.

Киришүү. Байыркы мезгилден азыркы мезгилге чейинки кыргыз коомунун жашоосунун өнүгүүсүндө негизги жана актуалдуу маселелердин бири болуп гендер маселеси саналат. Гендер темасынын алкагында бир катар илимий талдоолор коомчулукка сунушталып келет. Ошого карабастан, гендер, гендердик мамиле, гендер маселеси деген темалар дагы деле изилденүү кезегин күтүп тургандыгы белгилүү. Демек, гендер маселесинин социалдык-философиялык анализи коомдук-гуманитардык илимдердеги илимий талдоону талап кылган маселелердин бири десек, жаңылбайбыз. Гендер түшүнүгүн эркектик (маскулиндүүлүк) же аялдык (феминизм) түшүнүктөрү менен байланышкан мүнөздөмөлөрдүн жыйындысы катары түшүнсөк, социумдун, маданияттын жана адамдын жүрүм-турумуна жараша ага ар кандай гендердик роль таандык экендиги айкындалат.

Гендер теориясы байыркы мезгилде эле пайда болгон (б. з. ч. 4-5-к.), тактап айтканда, Платон, Аристотель жана Сократ сыяктуу философтор патриархалдык системаны философиялык принцип түрүндө сыпатташып, анын маңызы аялдардын эмоционалдуулугунда, эркектердин рационалдуулугунда жана аларды салттуу бирикме байланыштырып турат деп мүнөздөшкөн. Кийинки мезгилдин философтору да ар кандай мезгилдерде жана ар кандай деңгээлде ушул субъективдүүлүктү карманышкандыгы белгилүү. Гендер маселелери XX кылымдын 70-жылдарынан баштап изилдене баштаган. Бул изилдөөлөрдүн негизги маңызы гендердик теңчилик жана жыныстык окшоштуктарга басым жасоо болгон. Кийинки мезгилдерде гендердик маселеге көп көңүл бурулуп, илимий изилдөөнүн ар түрдүү багыттарында гендердик мамилени жана

гендердик маселелерди талдоону пайда кылды. Анын алкагында совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселесинин социалдык-философиялык анализин актуалдуу маселелердин бири катары белгилөө менен, илимий чөйрөгө сунуштоону туура көрдүк.

Материалдар жана изилдөө методдору. Илимий макалада совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселесинин социалдык-философиялык анализи талданып, аны ишке ашырууда илимий иш жазууда эске алынуучу илимий принциптер жана ыкмалар пайдаланылды. Методологиялык инструменттердин негизин жалпы илимий аналитикалык ыкмалар, ошондой эле системалуу изилдөө объектисин түзгөн совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселесинин социалдык-философиялык анализин изилдөө үчүн колдонулган бир катар илимий ыкмалар түздү. Илимий ыкмалардын топтому философиялык талдоолорду жана теориялык материалдарды, себеп-натыйжалык байланыштарды талдоодо колдонулду.

Изилдөөдөгү негизги максат совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселесинин социалдык-философиялык анализин тактоого салым кошуу болуп, анын жыйынтыгына жетүүдө тарыхый-архивдик маалыматтар менен иштөө ыкмасы жакындан жардам берди. Ошондой эле анализ, синтез, индукция, дедукция, салыштыруу ыкмалары билим берүү темасына тиешелүү маалыматтарды, илимий теорияларды, диссертацияларды, интернет тармактарында жайгаштырылган илимий эмгектерди жана макалаларды анализден өткөрүүдө кеңири пайдаланылды. Жогоруда белгиленген илимий ыкмаларды колдонуу совет бийлигинин алгачкы жылдарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселесинин социалдык-философиялык анализинин өзгөчөлүктөрүн белгилөөгө, советтик мезгилдеги билим алууга тартылган гендердик тендикти тактоого, аныктоого мүмкүндүк берди.

Тыянактар жана талкуулар. Мектеп жана медреселер Кыргызстандын түштүгүндө, Кокон аймакты басып алгандан кийин диний окуулардын таасири күчтүү отурукташкан калк арасында кеңири жайылган.

Калкы, негизинен, көчмөн турмушта жашаган Кыргызстандын түндүгүндө мусулмандардын диний мектептери аз кездешкен.

Кыргызстан боюнча мектептердин саны боюнча так маалыматтар жок, XIX кылымдын аягы – XX кылымдын башындагы медреселердин саны боюнча ар кандай маалыматтар гана белгилүү.

Изилдөөчү Г. Жунушалиева бул мезгилде Кыргызстанда жети медресе (анын бешөө Ош шаарында) болгонун, ал эми 1914-жылы алардын саны 88ге жеткенин айтат [7, 88-б.].

Балдар жана уландар диндик мектепке кабыл алынган, кабыл алууда белгилүү бир курактык чектөөлөр болгон эмес, ошондой эле бирдиктүү окуу программасы болгон эмес [8, 13-б.].

XIX кылымдын 80-жылдарында Түркстанда орус-тузем мектептери ачыла баштаган. Кыргызстанда биринчи орус-тузем мектеби 1884-жылы Токмок уездинен Каракониз айылында ачылып, 1886-жылы мындай мектептер Ош шаарында да иштей баштаган [8, 34-35-бб.].

1914-жылы Пишпек жана Пржевальск уезддеринде эле 580 окуучудан турган он үч

орус-тузем мектеби болгон, алардын 49у кыздар болгон, 1911-жылы Токмокто жана Прежевальскиде аялдардын эки орус-тузем мектептери ачылган. 1912-жылдан 1914-жылга чейин Кыргызстанда аялдардын жаңы мектеби болгон, анда негизги программдан тышкары кыздарды кол эмгегине үйрөтүшкөн. Ал эми эркек балдар үчүн айыл чарба мектептери ачылып, талаа иштери, балчылык, мал-чарба, дыйканчылык кесиптерине үйрөтүшкөн [8; 15; 30; 39].

Большевиктер элге билим берүү системасын түзүү маселесин эң маанилүү деп атап, 1917-жылдагы Октябрь революциясынан кийин дароо социалдык өзгөрүүлөрдүн ичинен биринчилерден болуп чечүү аракетин жасашкан. Ошентип, Пишпек уездинин эл депутаттар кенешин 1918-жылдын февралында эле калкты окутуу үчүн каражаттарды берүү жөнүндө резолюция кабыл алган [6, 23-б.].

1926-1927-жылдардагы сабатсыздыкты жоюу боюнча кездешкен архивдик маалыматтарда: “эркектер 3685 (анын ичинен кыргыздар 1843, орустар 821, өзбектер 743, калгандары 278) адам болсо, аялдар 771 (анын ичинен кыргыздар 244, орустар 410, өзбектер 62, калгандары 55) адам” – деп баяндалат [9, 162-б.].

19-20-кылымдын аягында аялдар темасы жаңы күч менен жаңырды. Ага адабиятчылар, философтор, сүрөтчүлөр жана музыканттар кайрылышат жана 20-кылым планетанын көптөгөн аялдары үчүн жашоону өзгөрткөн [6, 84-б.].

Революцияга чейинки Түркстандагы мусулман аялдын абалы жөн эле оор болгон жок: бул шарият жана адаттын алкактары менен чектелген жашоо болчу. Кыргызстандагы аялдар маселесинин көрүнүктүү изилдөөчүсү Ж. С. Татыбекова бул боюнча мындай деп жазат: "Бир дагы динде Орто Азияда кеңири жайылган исламдагыдай аялды бекемдөөнүн сымбаттуу системасы иштелип чыккан эмес" [10, 13-б.].

Советтик бийликтин алгачкы мезгилдериндеги гендердик мамилелер тууралуу сөз кылууда коомдо бүтүндөй системанын алмашуу доору менен коштолгондугун, бул мезгилде бир катар татаал өзгөрүүлөр болуп өткөндүгүн эске алуу керек. Советтик бийлик орногонго чейин деле Түркстан крайы Орусиянын курамында турган учурда бийлик аялдарды билим берүүгө тартуу аракеттерин жүргүзгөндүгү, мындай аракеттер жадиддер тарабынан да колдоого алынгандыгы, бирок коомдук аң-сезим ага карама-каршы багытта экендиги белгилүү.

1917-жылдагы Октябрь революциясы жеңип чыккандан кийин мыйзамдуу түрдө эркектер менен аялдардын укуктарын теңдештирип, эгалитаризм идеясын өнүктүрүүгө негиз түзгөндүгүн бир катар окумуштуулар белгилеп келишет [1]. Совет бийлигинин алгачкы жылдарында, айрыкча, 1920-жылдары аялдар көптөгөн формалдуу укуктарга жана аларды ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болушкандыгы тарых беттеринде жазылып келет. Мындай жараянды ишке ашыруу татаал көрүнүштөр менен коштолгондугуна карабастан, бийликте турган большевиктер партиясы кыргыз коомундагы мусулман аялдарды боштондукка чыгарууга багытталган саясатты колго алышкан.

Демек, кыргыз коомунда советтик бийлик орногон мезгилдин алгачкы этаптарында гендердик теңдикти киргизүү аракеттери башталгандыгын белгилей кетүүгө болот.

Гендер термининин маанисин чечмелей кетсек, бул маселени кыргыз философиясында илимий айлампага киргизген окумуштуулардын бири – профессор М.М. Эдилова. Анын пикирине ылайык, “гендер” кулакка өөн учураган феномен, биздин

илимий таанымда кечээ жакында эле пайда болуп, аялдарга гана эмес, эркектерге да проблемаларды жараткан көрүнүштү изилдөөчү багыт” [2, 8-б.] экендиги белгиленет. Демек, гендер – коомдошуунун продукциясы, аял жана эркектин коомдогу ролу, аялдардын аял катары, эркектердин эркек катары калыптануусунун мүнөздүү өзгөчөлүктөрү. Тактап айтканда, “Гендер – коомду социалдык стратификациялоонун ыкмасы. Ал раса, улут, тап, жаш курагы сыяктуу социалдык-демографиялык факторлор менен катар эле социалдык иерархия системасын түзөрүн, гендер коом тарабынан адамдарды физиологиялык, анатомиялык жана психологиялык айырмасы боюнча ажыратарына, эркектин жана аялдын жүрүм-туруму, маскулиндик жана феминдик манера, кыймыл-аракет, сүйлөгөн сөзү гендердик конструкт болуп эсептелерине, алардын негизинде “чыныгы эркекке” жана “чыныгы аялга таандык” мүнөздөмөлөрдөн социалдык күтүүлөр жаткандыгына, булардын баары социалдык-маданий көрүнүштөр, көз караштар экендигине жана аларга ылайык, адамдардын социалдык практикасы уюштуруларына” [2, 9-б.] токтолгон окумуштуунун пикирине кошулуу менен, ал атаган факторлор аркылуу тарыхтын жана маданияттын контекстинде гендер маселесинин маани-мазмуну өзгөрүлүп турарын кошумчалай кетүүгө болот.

Ошондой эле кыргыздардын элдик акындары гендер темасын андап түшүнбөсө да, өздүк дүйнөтаанымда бул маселеге кайрылгандары да кездешет, маселен, Молдо Нияз. Анын экинчи кол китебиндеги “Баатырдын баары майданда” [3] деген ыр сабы эркектерге тиешелүү мүнөздүү өзгөчөлүктү билдирсе, алардын курактык өзгөчөлүгү тууралуу (Жыйырма беш(те) отуруш, Жигиттиктин доору экен) да сөз козгойт. Ал эми “Эртеги эрлер жайланды” деген ырында да өмүрдөн өткөн эр-азаматтардын мүнөздүү өзгөчөлүктөрүнө токтолот.

Эми аял затына тиешелүү саптарына токтолсок:

“Чымбайдан келет туз деген,

Чырайлуу болот кыз деген”. Же болбосо,

“Жаман катын курусун,

Жакшы эрини кул кылат” [3, 103-б.] десе, “Жаман катын” деген ырында жакшы аялдарга мүнөздүү өзгөчөлүктөргө, анын коомдогу ролуна (Алмадай камыр аш кылат, адамдын көөнүн куш кылат) токтолуу менен ушул, көрүнүшкө карама-каршы келген образда жаман аялдарга тиешелүү өзгөчөлүктөрдү, кыймыл-аракетти (Аш кыл десең, нан кылат, анын орто жерин кам кылат) [3] өз алдынча салыштырат. Молдо Нияздын аялдар темасына арналган чыгармаларынын арасынан “Даткайым” деген ыры белгилүү болуп, анда “Ак бети Айдын жүзүндөй, Көздөрү чилги жүзүмдөй” [3] деп сүрөттөө менен аял затына таандык сулуулук, назиктик, сүйүү символдорун көрсөтөт. Ошондой эле адамзат пендесинин (аял, эркек) дүйнөнүн табияттык мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн алдындагы алсыздыгын, бул дүйнөдөн кетүүчү көрүнүштө сүрөттөп, “Кетет” деген ырында: “Ажал жетсе, баш кетет, же Келин кетет, кыз кетет” [3] деп сүрөттөйт.

Ал эми жадид кыймылынын өкүлдөрү кыздарга, аялдарга билим берүүгө далалаттанышып, «Кыздар- өлкөнүн бакчасы, бардык элдердин жарыгы», - дейт акын Садриддин Айни [4, 233-б.]. Кыздарды, аял затын билим берүүгө чакырган үндөөлөрүн ошол мезгилдин агартуучулары макала катары массалык-маалымат каражаттарына жарыялап турушкан [4, 229-233-бб.] жана Ташкент, Кокон, Үргөнч, Копалдагы жаңы усулдук мектептерде балдар менен катар кыздарды да бирге окутушкандыгын тарых барактары тастыктап турат [4, 236-237-бб.].

Окумуштуу А. Карыеванын эмгегинде: “Кыргызстандын аймагындагы мектептерде да кыздардын саны көбөйө баштаган. Алсак, 1912-1914-жылдарда Пишпек шаарындагы жаңы усулдук мектепте 70 кыз окуган, анын 50сү татар, 20сы кыргыз болгон. 1910-жылы Ошто ачылган Фазылбек Касымовдун мектебинде кыздар да окушкандыгы белгилүү. Аларды Казань, Уфа шаарларындагы кыздардын мектептерин бүтүрүп келишкен татар, башкыр мугалимдер окутушкан. Февраль революциясынан кийин күч алган аялдардын саясий проблемалары алдыга жыла баштаган” [5, 215-б.].

Эми советтик мезгилдин алгачкы этаптарындагы Кыргызстандын билим берүү системасындагы гендер маселелерине кайрылсак, илимий изилдөөлөрдө эркектер жана аялдардын билим алуудагы гендердик тендиги изилдөөнүн объектисине айланбай, тарыхый фактылар катары гана жазылып келген. Айрыкча, жогорудагы автордун эмгегинде: “Борбордук Азиядагы аялдарга карата советтик саясатка батыштын изилдөөлөрүнүн бир топ эмгектери арналгандыгы, ошол эле учурда батыш авторлору ар кандай себептерден улам бул темада совет доорунда жарык көргөн көп сандаган эмгектерди гана эмес, постсоветтик мезгилде орус тилинде жана Борбордук Азия аймагындагы элдердин тилдеринде жарык көргөн эмгектерди да көңүл сыртында калтырышкандыгын” баяндаган автордун эмгегин эске алуу менен [1], биздин коомдогу гендер темасын изилдөөгө да анчалык көңүл бурулбагандыгын, изилдөөгө убакыт жеткендигин белгилей кетели. Изилденген күндө дагы көбүрөөк маалыматтар эркектер тууралуу берилип, аялдар тууралуу маалыматтар көмүскөдө калып келүүдө. Маселен, кыргыз агартуусун дыкат изилдеген окумуштуу: “Агартуунун жетиккен этабы XX к. башын камтыйт. Агартуучулуктун үчүнчү этабы улуттук аң-сезимдин өсүшү, көз карандысыздык, мамлекеттүүлүк үчүн болгон күрөш, улуттук агартуу системасынын калыптанышы менен коштолгон. Бул этап Шабдан Жантай уулунун, Э. Арабаев, Осмоналы Сыдык уулу, Б. Солтоноев, Молдо Кылыч, Токтогул, Тоголок Молдо, Алдаш Жээнике уулу, К. Шабданов, Д. Сооронбаев, А. Сыдыков, Ж. Абдрахманов, К. Тыныстанов ж. б. агартуучулардын ишмердүүлүктөрү менен коштолот” [5, 234-235-бб.] - деген маалыматында аялдар тууралуу эч нерсе айтылбайт.

Окумуштуу А. Тургунбаеванын эмгегиндеги советтик мезгилдин алгачкы жылдарындагы кыргыз коомундагы билим берүү, мектептер, анда билим алган эркек балдар жана кыздар тууралуу маалыматтар кызыгууну жаратат. Мисалы, 1930-жылдагы Ош округундагы сабатсыздыкты жоюу мектептери тууралуу маалыматта: “Араван-Бурин районунда окуган 610 окуучунун 580ни эркек, 30у кыздар, Ноокат районунда жалпы 704, эркектер 687, кыздар 17, Өзгөндө жалпы 1187, эркектер 1075, кыздар 112, Алайда жалпы 33 эркектер, кыздар окуган эмес” [6, 63-б.] деген маалыматынан советтик мезгилдин алгачкы жылдарындагы кыргыз коомунун билим берүү багытында гендердик теңсиздик болгон деп айта кетүүгө болот.

Корутунду. Советтик системанын негизги максаты улутуна, жынысына карабастан бардыгынын тендигин камсыздоого жетишүү экендигине карабастан, мурдатан калыптанып калган мусулмандык идеология аялдардын билим алуусуна, коомго аралашуусуна чек койгондугу менен мүнөздөлөт. Ошондуктан кыргыз коомунда да бул көрүнүш көп мезгилдерге чейин өз таасирин жоготпостон жашап келгендиктен, билим берүү чөйрөсүндө кыздардын эркек балдар менен бирге мектепке барып, билим алуусунда сан жагынан чоң айырмачылыктар байкалган. Ошого карабастан, мамлекеттин билим берүү жаатында жүргүзгөн саясаты акырындык менен коомдук аң-

сезимге сиңип, мезгилдин алга жылышы менен гендердик тендиктин, гендердик баланстын орногондугун көрүүгө болот.

Адабияттар:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/gendernye-stereotipy-v-sovetskih-shkolnyh-uchebnikah-po-istorii-i-obschestvovedeniyu-1970-h-nachala-1980-h-godov>
2. Эдилова, М. М. Гендер философиясы [Текст] / М. М. Эдилова. - Бишкек, 2022. - 238 б.
3. <https://kadam-media.kg/93204/> (кайрылуу датасы 15.04.2024).
4. История общественно-культурного реформаторства на Кавказе и в Центральной Азии (XIX – начало XX века) [Текст] / Отв. ред. Д. Алимова, И. Багирова. - Самарканд: МИЦАИ, 2012. - 335 с.
5. Карыева, А. Кыргызстанда агартуучулуктун калыптанышы жана өнүгүшү (XIX к. – XX к. башы): тарых илим. докт. ... дис.: 07.00.02 [Текст] / А. Карыева. - Бишкек, 2017. - 254 б.
6. Тургунбаева, А. Формирование системы народного образования в период культурной революции в Киргизии (20-30-годы XX в.) : тарых илим. канд. ... дис.: 07.00.02 [Текст] / А. Тургунбаева. - Бишкек, 2008. - 194б.
7. Джунушалиева, Г. Д. Культурная политика государства в Кыргызстане: этапы и пути реализации (вторая половина XIX – конец 30-х гг. XX в.) [Текст] / Г. Д. Джунушалиева. - Бишкек: Илим, 2005. -162 б.
8. Измайлов, А. Э. Очерки по истории советской школы в Киргизии за 40 лет [Текст] / А. Э. Измайлов. - Фрунзе: Киргизучпедгиз, 1957. - 384 б.
9. ЦГА КР. - Ф. 688, оп. 1, д. 12. л.162.
10. Татыбекова, Ж. С. Раскрепощение женщины киргизки Великой Октябрьской социалистической революцией (1917-1936гг.) [Текст] / Ж. С. Татыбекова. - Фрунзе: Изд-во АН Кирг ССР, 1963. - 135 б.